

ROLA EDUKACJI EKOLOGICZNEJ WE WDRAŻANIU KONWENCJI Z AARHUS

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN IMPLEMENTATION OF THE AARHUS CONVENTION

Monika Michalska

Brygida Cupiał

Uniwersytet Zielonogórski

Wydział Ekonomii i Zarządzania

ul. Podgórna 50

65-246 Zielona Góra

e-mail: m.michalska@wez.uz.zgora.pl

e-mail: b.cupiał@wez.uz.zgora.pl

Abstract: At the present stage of the implementing the principles of the sustainable development, it is necessary to increase the social activity. One of the key elements to achieve common application of the principles of the sustainable development is the environmental education, which shapes the awareness, knowledge and skills necessary to participate in the processes of the environmental democracy. The environmental education faces the challenge of adapting its form and the content to the new legal and administrative instruments, which by allowing access to information, expand the core of social participation in shaping the environmental conditions of the development processes.

Keywords: environmental education, education for sustainable development, environmental information, the Aarhus Convention.

Wprowadzenie

Dla skutecznego wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju i tym samym przeciwdziałania narastającym problemom ekologicznym niezbędne jest, aby jak najszersze grono społeczeństwa rozumiało charakter i specyfikę powiązań między gospodarką, środowiskiem i społeczeństwem. W Polsce edukacja ekologiczna dotyczy wszystkich szczebli systemu kształcenia poczynając od przedszkola, a kończąc na szkolnictwie wyższym. Po zakończeniu kształcenia formalnego edukacja ekologiczna jest przedmiotem działań pracodawców, a kształcenie ustawiczne rozumiane jako proces somodoskonalenia pracownika i osoby nie kończy się z wraz aktywnością zawodową lecz może być rozwijane np. w ramach Uniwersytetu III Wieku. Poza edukacją ekologiczną coraz częściej obecna jest edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, która poszerza ją i wzbogaca o nowe tematy.

Wspomniane procesy edukacyjne powinny być nakierowane na zdobywanie wiedzy oraz kształcenie umiejętności w zakresie posługiwania się i prawidłowego wykorzystywania informacji środowiskowej. Dzięki temu możliwe będzie uczestniczenie obywateli w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących środowiska i budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

Celem artykułu jest analiza realizacji konwencji z Aarhus i w związku z tym istniejących złożonych powiązań między edukacją ekologiczną a informacją ekologiczną we współczesnym świecie.

Nowe uwarunkowania partycypacji społeczeństwa w świetle Konwencji z Aarhus

Zrównoważony rozwój jest koncepcją, w której podkreśla się nierozzerwalny związek między

zagadnieniami ekologicznymi, ekonomicznymi i społecznymi. Problemy pojawiające się w jednym obszarze nie mogą być skutecznie rozwiązywane bez uwzględnienia sytuacji w pozostałych. Zrównoważony rozwój można zdefiniować jako „*rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń*” [20]. Zachowanie równowagi między rozwojem gospodarczym, społecznym a stanem środowiska, który gwarantowałby wysoką jakość życia społeczeństwa, wymaga poznania i zrozumienia powiązań między tymi płaszczyznami aktywności człowieka.

Jednym z najistotniejszych aktów prawnych wpływających na współczesne procesy partycypacji społecznej oraz współczesne problemy zarządzania środowiskiem jest Konwencja z Aarhus. Przyjęta 25 czerwca 1998 roku w Aarhus „Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska” określa i reguluje zakres oraz podstawowe założenia systemu transparentności postępowania w sprawach ochrony środowiska. Stronami konwencji są wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej, w tym także Polska. W preambule podkreśla się znaczenie odpowiednich ról, jakie indywidualni obywatele, organizacje pozarządowe i sektor prywatny mogą odgrywać w ochronie środowiska [8].

Konwencja składając się z konkretnych norm prawnych, przyznaje społeczeństwu dość jasno określone uprawnienia i nakłada obowiązki na organy administracji kraju, który ją ratyfikuje. We wprowadzeniu do aktu określono podstawowe przyczyny, dla których niezbędnym stało się uchwalenie tego prawa. Wśród zasadniczych powodów wymienia się [8]:

- potrzebę ochrony, zachowania i polepszania środowiska oraz zrównoważonego rozwoju, które niezbędne są dla ludzkiej pomyślności i korzystania z podstawowych praw człowieka,
- prawo każdej osoby do życia w środowisku, które odpowiada jej zdrowiu i pomyślności,

- obowiązek każdego do osobistego oraz we współdziałaniu z innymi działania na rzecz ochrony środowiska.

W związku z powyższymi wymienionymi w Konwencji prawami i obowiązkami uznaje się, że obywatele muszą mieć dostęp do informacji o środowisku, a także powinni być uprawnieni do uczestnictwa w podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących środowiska. Jednocześnie obywatele, jak zaznacza się w konwencji, powinni mieć dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących ochrony środowiska [8]. Dostęp do informacji o środowisku jest prawem podmiotowym człowieka [3].

Informacja - to pewien zespół danych lub wiedzy dotyczących określonego zagadnienia, czyli pewna treść intelektualna. Informacja może przybrać formę pisemną, ustną, wizualną, dźwiękową, elektroniczną lub inną. Informacja o stanie środowiska ma istotne znaczenie zarówno w gospodarce (zarządzanie zasobami naturalnymi i przestrzenią) jak i w życiu społecznym (troska o jakość życia i zdrowie). Podstawowym źródłem wiarygodnych danych w tym zakresie jest państwowy monitoring środowiska (PMŚ) stanowiący instytucjonalizowany system zarządzania danymi o stanie środowiska w Polsce, koordynowany i realizowany przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska. Państwowy monitoring środowiska został utworzony ustawą z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska w celu zapewnienia wiarygodnych informacji o stanie środowiska. 10 lat później ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. wzmocniła dodatkowo rangę PMŚ definiując system, jako obejmujący nie tylko diagnozę stanu środowiska, ale także jego prognozę oraz nałożyła obowiązek systematycznego gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania danych o środowisku. PMŚ zapewnia informacje dla administracji różnego szczebla do zarządzania strategicznego poprzez plany i programy ochrony środowiska, do opracowania których wykorzystywane są informacje o trendach zmian środowiska. Dla terenów, na których wystąpiły przekroczenia standardów emisyjnych środowiska, określonych w procesie oceny stanu w ramach PMŚ, wskazane prawem organy administracji zobowiązane są do opracowania programów ochrony środowiska jako całości lub poszczególnych jego komponentów np. powietrza, klimatu akustycznego. Dane uzyskane z monitoringu wód

prowadzonego w układzie zlewniowym są wykorzystywane na potrzeby opracowania planów gospodarki wodami w dorzeczach. Dane jednostkowe PMS wykorzystywane są do operacyjnego zarządzania środowiskiem poprzez instrumenty takie jak postępowanie w sprawie ocen oddziaływania na środowisko oraz pozwolenia na wprowadzenie substancji i energii do środowiska. Istotnym odbiorcą informacji opracowanych w ramach PMS jest również społeczeństwo, któremu udostępniane są dane w postaci przetworzonej (raporty), również poprzez sieci teleinformatyczne, oraz zestawienia przygotowane na indywidualne wnioski na zasadach ogólnych zawartych w Ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Jednocześnie wraz z wejściem w życie Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko dokonano zmian organizacyjnych w strukturach administracji szczebla państwowego, powołując specjalistyczne służby w tym zakresie [21]. Na mocy ustawy z dniem 17.11.2008 r. rozpoczął działalność nowy organ (wyspecjalizowane służby ochrony środowiska): Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska (dalej GDOŚ) i regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, stanowiący pion administracji rządowej na szczeblu centralnym oraz regionalnym. Nowe organy łączą w przedmiotowym zakresie swoich kompetencji kwestie związane z ocenami oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, z zarządzaniem ochroną przyrody, w tym europejską ekologiczną siecią Natura 2000 oraz zagadnieniami odpowiedzialności za szkody w środowisku. Zadaniem tej instytucji jest znaczne uproszczenie i przyspieszenie procedur środowiskowych, wymaganych w fazie przygotowania inwestycji oraz dokumentów strategicznych omawianej ustawy [21]. Rozporządzenia te zmieniły warunki i dotychczas stosowane formy elektronicznych rejestrów wymagały nowego opracowania [22]. Zgodnie z tymi wymogami na stronach komisji regionalnych udostępniane są społeczeństwu informacje dotyczące procedur przedsięwzięć w obszarze województwa, które według ustawy wymagają procedury OOS (oceny oddziaływania na środowisko). Narzędziami wspierającymi i usprawniającymi proces udostępniania

informacji o środowisku i jego ochronie będących w posiadaniu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska są prowadzone przez urząd serwisy sieciowe – Natura 2000 oraz Geoserwis, w których można wyszukiwać, przeglądać i pobierać dane bez konieczności wniesienia wniosku i tym samym bez konieczności wszczynania wewnętrznej procedury administracyjnej.

Podsumowując ten krótki przegląd w zakresie informowania o środowisku należy podkreślić nie tylko znaczenie udostępnienia szerokiego spektrum informacji pierwotnych oraz opracowanych obywatelom, ale także uwypuklić rolę edukacji ekologicznej i edukacji dla zrównoważonego rozwoju w przygotowaniu do sporządzenia i wykorzystania tych informacji w procesie zarządzania procesami rozwoju zrównoważonego. Od wiedzy społeczeństwa na temat ich dostępności i od umiejętności oraz nawyków z ich korzystania zależy czy procesy tzw. demokracji środowiskowej będą ulegały pogłębieniu, a w efekcie czy rozwój zrównoważony stanie się faktem.

Elementem niezbędnym dla wdrożenia zasad zrównoważonego rozwoju jest dostęp do informacji. Z drugiej strony coraz szerszy i łatwiejszy dostęp do źródeł informacji, bardziej skomplikowana informacja wymaga edukacji, która przygotowałaby nie tylko do jej zrozumienia, ale także, a może przede wszystkim do jej wykorzystania w życiu codziennym czy zawodowym.

Rola edukacji ekologicznej w przygotowaniu aktywnych uczestników procesów demokracji środowiskowej

Procesem umożliwiającym wdrażanie zrównoważonego rozwoju jest edukacja ekologiczna rozumiana jako interdyscyplinarna, ustawiczny proces przekazywania wiedzy i wychowywania w celu budowania świadomości ekologicznej i postaw proekologicznych [16]. A zatem edukacja ekologiczna, powinna nie tylko dostarczyć pełnej wiedzy o środowisku, ale również kreować wyobraźnię, uwrażliwiać na piękno i bogactwo przyrody, a także kształtować umiejętności i pobudzać do działań na rzecz środowiska i zrównoważonego rozwoju [7].

W Polsce tematyce edukacji ekologicznej poświęcone są: Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju” (2001) i Narodowy

Program Edukacji Ekologicznej (2001). Zagadnienia dotyczące edukacji ekologicznej poruszono również w Polityce Ekologicznej Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 oraz w Ustawie Prawo Ochrony Środowiska z 2001r.

W Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju” w następujący sposób zdefiniowano edukację ekologiczną: *edukacja ekologiczna kształtuje całościowy obraz relacji pomiędzy człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą, musi szybko i kompleksowo wkroczyć w sfery kształcenia, doskonalenia i weryfikacji kadry zarządzającej środowiskiem. Ukazując zależność człowieka od przyrody, uczy odpowiedzialności za zmiany dokonywane w środowisku naturalnym. Stąd należy ją traktować nie tylko jako nieodłączny element całego procesu edukacyjnego, jest ona również immamentnym składnikiem polityki informacyjnej, strategii gospodarczej oraz ochrony zdrowia ludności* [11]. Dokument ten opisuje relacje między zrównoważonym rozwojem a edukacją ekologiczną. Cele edukacji ekologicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju określono w następujący sposób [11]:

1. Kształtowanie pełnej świadomości i budzenie zainteresowania społeczeństwa wzajemnie powiązаныmi kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi.

2. Umożliwienie każdemu człowiekowi zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych dla poprawy stanu środowiska.

3. Tworzenie nowych wzorców zachowań, kształtowanie postaw, wartości i przekonań jednostek, grup i społeczeństw, uwzględniających troskę o jakość środowiska.

Ponadto w Strategii scharakteryzowano organizację edukacji ekologicznej w formalnym systemie kształcenia, strukturę pozaszkolnej edukacji ekologicznej oraz uwarunkowania jej realizacji.

Zadania związane z edukacją ekologiczną wykonywane są przez wiele instytucji oraz organizacji społecznych, politycznych i kulturalnych. Niebagatelną rolę przypada tu systemowi oświaty, gdyż wpływa on na młodych ludzi przez długi okres czasu. Może zatem w znaczącym stopniu budować ich świadomość ekologiczną [16]. Równie ważne są działania skierowane do osób dorosłych zwłaszcza pracujący i podejmujący istotne dla kraju i społeczeństwa decyzje. Edukacja ekologiczna jest procesem złożonym,

odnoszącym się do wszystkich grup społecznych i zawodowych. Powinna ona aktywizować je w zdobywaniu wiedzy zarówno z zakresu środowiska naturalnego, jak także dotyczącej rozwoju społecznego i gospodarczego kraju i świata [4]. Edukacja ekologiczna powinna kształtować relacje między człowiekiem a środowiskiem, uświadamiać zależność człowieka od przyrody, uczyć odpowiedzialności za zmiany dokonywane w środowisku.

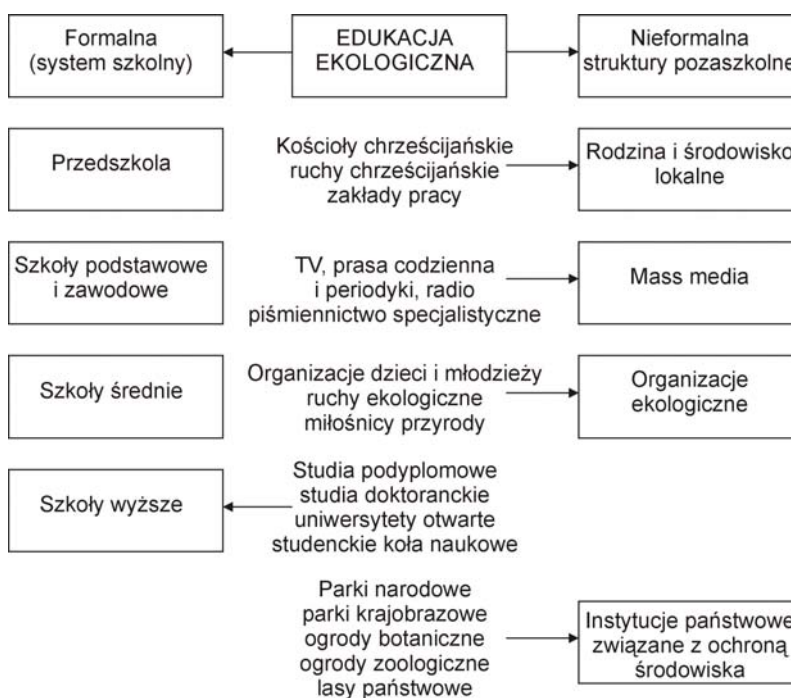
Konkretne działania, jakie należy podjąć, aby urzeczywistnić założenia Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej zostały zawarte w Narodowym Programie Edukacji Ekologicznej. Dokument określa podstawowe zadania edukacyjne, podmioty odpowiadające za ich wykonanie oraz sposoby finansowania. Zawiera poza tym wytyczne dla prowadzących edukację poszczególnych grup wiekowych, zawodowych i społecznych. W Programie napisano, „że może on a nawet powinien stać się podstawą tworzenia systemu edukacji ekologicznej realizującego cele pożądane społecznie” [12]. Kolejnym dokumentem, w którym zaakcentowano wagę edukacji ekologicznej jest Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016. Jako jeden z jej celów zapisano zwiększenia świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz wzrost zaangażowania społeczeństwa w podejmowaniu działań na rzecz środowiska, a ponadto poprawę efektywności podjętych działań. Edukacja ekologiczna tak jak instrumenty prawne, administracyjne, systemem kontroli i monitoringu, wymieniona jest jako narzędzie, dzięki któremu możliwe będzie wdrażanie polityki ekologicznej [13]. Kolejnym dokumentem, który zawiera informacje o edukacji ekologicznej jest Ustawa Prawo Ochrony Środowiska, gdzie w art. 77 i 79 czytamy, że obowiązek edukacji ekologicznej dotyczy wszystkich typów szkół, kursów prowadzących do uzyskania kwalifikacji zawodowych, a także szkół wyższych [20].

Przestawione wyżej dokumenty odwołują się do koncepcji całościowej edukacji ekologicznej tj. takiej, która wiąże wiedzę o środowisku przyrodniczym z zagadnieniami społecznymi. W jej ramach obecne są zarówno tematy ze sfery polityki, gospodarki jak i etyki. W takim ujęciu edukacja ekologicznej ma przyczynić się do wzrostu świadomości ekologicznej i zaangażowania w działania służące środowisku [7].

Wymienione dokumenty jako jeden z warunków powodzenia działań edukacyjnych wymieniają skierowanie ich do wszystkich grup społecznych na każdym etapie kształcenia zarówno formalnego jak i nieformalnego. System edukacji ekologicznej zobrazowano na rys. 1. Miejscem formalnej edukacji ekologicznej jest przedszkole, szkoła, studia wyższe a także podyplomowe (system oświaty i szkolnictwa wyższego) [12]. Edukacja szkolna powinna stanowić fundament dla trwającego całe życie procesu uczenia się [1]. Każdy uczeń wyposażony w podstawową wiedzę środowiskową, w toku dalszej edukacji powinien ją rozwijać w ramach wybranej ścieżki zawodowej.

Pozaszkolna edukacji ekologicznej skierowana do dorosłych może mieć formę szkoleń czyli zinstytucjonalizowanego przekazywania wiedzy i umiejętności dla określonej grupy

zawodowej lub społecznej, służącego podnoszeniu kwalifikacji niezbędnych w życiu zawodowym, działalności społecznej jak i dla potrzeb indywidualnych [12]. Zgodnie z wytycznymi *Narodowego Program Edukacji Ekologicznej* szkolenia powinny doskonalić efektywność procesu dydaktycznego w szkołach wszystkich typów i poziomów, zwiększać trafność decyzji na różnych szczeblach zarządzania środowiskiem, podnosić stopień profesjonalizmu w działaniach organizacji społecznych oraz mediów, a także pozytywnie wpływać na świadomość ekologiczną wszystkich obywateli [12]. Edukacja poza formalnym systemem kształcenia może również oddziaływać poprzez środki masowego przekazu, ulotki, broszury, książki, informatory, wydarzenia ekologiczne (wystawy, festyny, olimpiady, happeningi, festiwale, pokazy itp.) [4, 12].

Rys.1. Formalna i nieformalna edukacja ekologiczna [2]

W ostatnich dziesięcioleciach następuje przejście od edukacji ekologicznej do edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju nie zastępuje edukacji ekologicznej, raczej poszerza ją i wzbogaca o nowe tematy. Edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju najczęściej określa się jako [19]:

- edukację, która umożliwi uczącemu się zdobywanie umiejętności, wiedzy i przymiotów zapewniających mu trwały rozwój,
- edukację jednakowo dostępną na wszystkich szczeblach i we wszelkich społecznych kontekstach (rodzinnym, szkolnym, zawodowym, w lokalnej społeczności),
- edukację budującą odpowiedzialność obywatelską i promującą demokrację poprzez

uświadomienie jednostce jej praw i obowiązków,

- edukację opartą na zasadzie nauki przez całe życie,

- edukację wspierającą równomierny rozwój jednostki.

W tabeli 1 przedstawiono najczęściej wskazywane różnice między edukacją ekologiczną i edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju. Jak widać w poniższej tabeli, przedmiotem uwagi edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju są zagadnienia dotyczące środowiska, gospodarki i społeczeństwa. Jest to zgodne z koncepcją zrównoważonego rozwoju, w której te trzy obszary traktowane są jako równie istotne i nie powinny być rozpatrywane oddzielnie.

Dla rozwoju edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju znaczące było ustanowienie przez ONZ Dekady Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, nazywanej później Dekadą

Zmiany (2005-2014). Głównym zadaniem Dekady było propagowanie zrównoważonych zachowań, inspirowanie do krytycznego i twórczego myślenia, co przełożyć się ma na znalezienie rozwiązań problemów uniemożliwiających zrównoważony rozwój [19, 6].

Drugą ważną inicjatywą dotyczącą upowszechnienia edukacji dla zrównoważonego rozwoju w Europie jest przyjęta w Wilnie w 2005 roku Strategia Edukacji Ekologicznej dla Zrównoważonego Rozwoju Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ. Jest to strategia regionalna wdrażająca zasady Dekady Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju w Europie. Strategia ma na celu zachęcenie państw członkowskich EKG ONZ do włączenia edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju do formalnych systemów edukacji oraz do edukacji poza formalnym systemem kształcenia [17, 9].

Tabela1. Różnice między edukacją ekologiczną a edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju [10]

Edukacja Środowiskowa	Edukacja na rzecz Zrównoważonego Rozwoju
Mówi o problemach środowiska naturalnego	Mówi o zintegrowanych problemach ochrony środowiska, efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, utrzymaniu poprawnego funkcjonowania ekosystemu oraz dobrze działającego społeczeństwa i systemu ekonomicznego
Problemy środowiska naturalnego wynikają z działalności człowieka i jej wpływie na środowisko	Przyczyną problemów jest konflikt pomiędzy różnymi celami działalności człowieka: środowiskowym, społecznym, kulturowym i ekonomicznym
Kładzie nacisk na różnorodność biologiczną	Kładzie nacisk na różnorodność biologiczną, społeczną, kulturową i ekonomiczną
Cel działania: zdrowe środowisko naturalne	Dobre życie dla nas i dla następnych pokoleń
Działania na rzecz ochrony środowiska	Motywowanie do zmiany stylu życia na podstawie istotnych argumentów dotyczących życia osobistego każdego z nas
Odpowiedzialność za środowisko	Odpowiedzialność za życie ludzi i stan środowiska
Mówi o zachowaniu jednostki	Skupia się na zwiększaniu kompetencji do działania, łącznie z kompetencjami pozwalającymi na rozwijanie nowych zasad moralnych, stymuluje do powszechnego udziału w procesie podejmowania decyzji
Edukacja środowiskowa adresowana jest jednocześnie globalnie i lokalnie	Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju powinna opierać się na lokalnym systemie ekonomicznym, społecznym kulturowym i ekologicznym, a następnie być wprowadzana do systemu regionalnego, narodowego i globalnego
Jej nauczanie obejmuje niektóre przedmioty	Jest zintegrowana ze wszystkimi przedmiotami nauki szkolnej i ze wszystkimi aspektami życia szkoły

Dla rozwoju edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju znaczące było ustanowienie przez ONZ Dekady Edukacji dla

Zrównoważonego Rozwoju, nazywanej później Dekadą Zmiany (2005-2014). Głównym zadaniem Dekady było propagowanie

zrównoważonych zachowań, inspirowanie do krytycznego i twórczego myślenia, co przełożyć się ma na znalezienie rozwiązań problemów uniemożliwiających zrównoważony rozwój [19, 7].

Drugą ważną inicjatywą dotyczącą upowszechnienia edukacji dla zrównoważonego rozwoju w Europie jest przyjęta w Wilnie w 2005 roku Strategia Edukacji Ekologicznej dla Zrównoważonego Rozwoju Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ. Jest to strategia regionalna wdrażająca zasady Dekady Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju w Europie. Strategia ma na celu zachęcenie państw członkowskich EKG ONZ do włączenia edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju do formalnych systemów edukacji oraz do edukacji poza formalnym systemem kształcenia [17, 9].

A zatem w praktyce edukacja dla zrównoważonego rozwoju oznacza o wiele więcej niż tylko edukację ekologiczną. Edukacja ta zajmuje się tematyką praw człowieka, rozwiązywania konfliktów, sprawowanie dobrych rządów. Będą tu obecne także sprawy gospodarcze, kulturalne i dotyczące np. sztuki. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju na charakter multidyscyplinary i dzięki temu umożliwia wszystkim ludziom, na wszystkich szczeblach i we wszystkich kontekstach edukacyjnych zdobywanie wiedzy i umiejętności, co przyczynia się do budowania odpowiedzialności obywatelskiej i współuczestniczenia w podejmowaniu decyzji (propagowanie partycypacji społecznej). Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju wykracza daleko poza formalne systemy edukacyjne, ale powinna mieć na nie wpływ, (jej zasady powinny być obecne w podręcznikach, programach i metodach nauczania) [19].

Podsumowanie

W aspekcie edukacyjnym właściwe zarządzanie rozwojem zrównoważonym rozpoczyna się od wykształcenia społeczeństwa świadomych ekologicznie obywateli. Na świadomość ekologiczną składa się wiedza o przyrodzie i o prawach nią rządzących, a także tzw. wiedza sozologiczna obejmująca znajomość globalnych i lokalnych zagrożeń ekologicznych oraz wszelkich zagadnień z nimi związanych.

Świadomość ekologiczna jest niezbędnym warunkiem i podstawą do podejmowania wszelkich działań prowadzących do polepszenia stanu środowiska naturalnego, a tym samym jakości życia społeczeństwa. Świadomość ta wyraża się w realizacji jej idei poprzez respektowanie wartości jakości życia - kosztem wartości komfortu życia i wprowadzenie mechanizmów promujących oszczędność surowców i energii poprzez zmniejszenie masy niewykorzystywanych odpadów itd. Nie mniej ważne są ekologiczne kompetencje przedsiębiorstw i prywatnych inwestorów, zdających sobie sprawę z tego, że dbałość o środowisko powoduje wzrost wartości firmy w oczach społeczeństwa.

Dlatego należy prowadzić odpowiednie działania edukacyjne, których celem jest zmiana dotychczasowego, biernego podejścia do systemu środowiska poprzez kształtowanie aktywnego i odpowiedzialnego doń podejścia. Podejście to wymaga kształcenia do aktywnego uczestnictwa w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym, czyli do partycypacji społecznej w szeroko pojętych procesach zarządzania rozwojem. Taki kształcenie będzie możliwe, jeśli edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju zostanie włączona do formalnych systemów edukacji oraz do edukacji nieformalnej.

Zjawisko poszerzania partycypacji społecznej w procesach decyzyjnych związanych z ochroną środowiska to część szerszego procesu powiększania udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji, wytwarzania tzw. demokracji uczestniczącej, który jest opisywany jako reakcja na deficyt społecznej legitymizacji decyzji podejmowanych przez władze polityczną lub koalicję władzy politycznej i gospodarczej [18]. Edukacja w zakresie tematyki ekologicznej jest prowadzona w krajach europejskich od dłuższego czasu, jednak wciąż obserwuje się zbyt mały udział wielu społeczeństw we włączaniu się do rozwiązywania lokalnych problemów środowiskowych. Jest to charakterystyczne dla społeczności wielu krajów, choć w różnym stopniu [15, 16]. Należy zatem podejmować większe wysiłki dla rozwinięcia systemu edukacji ekologicznej/edukacji dla zrównoważonego rozwoju i podnoszenia wiedzy i świadomości społecznej w zakresie zrównoważonego rozwoju [5].

Bibliografia

1. Buchcic, E., Edukacja ekologiczna priorytetem wykształcenia współczesnego człowieka, *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 7/2009, s. 203-211.
2. Domka, L., Edukacja proekologiczna drogą do rozwoju zrównoważonego, *Zarządzanie i Edukacja*, nr 2 – 3/1997, s. 21.
3. Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. Dz. U. L 041, 14/02/2003 P. 0026 – 0032.
4. Hłobił, A., Teoria i praktyka edukacji ekologicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju, *Problemy Ekorozwoju*, vol. 5, 2/2010, s. 89-91.
5. Jaśkiewicz, J., Dylematy zrównoważonego rozwoju w Polsce, *Problemy Ekorozwoju*, vol. 3, 1/2008, s. 33-38.
6. Kalinowska, A., Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju w Polsce - stan i wyzwania w świetle ustaleń międzynarodowych podjętych na IV Konferencji UNESCO nt Edukacji Ekologicznej (Ahmedabad 2007), IV Światowym Kongresie Edukacji Ekologicznej (Durban 2007) oraz 9 Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (Bonn 2008). Wyzwanie dla wszystkich, http://www.rceeplock.nazwa.pl/files/rcee/mater_szkol/2_educacja.pdf, (dostęp 17.07.2015).
7. Kielczewski, D., Ekologia społeczna, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok 2001.
8. Konwencja z Aarhus – Konwencja EKG ONZ z dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, Dz. U. 2003, nr 78, poz. 706.
9. Lorek, A., Słupik, S., Stan edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w Akademii Ekonomicznej w Katowicach w świetle badań ankietowych, *Problemy Ekologii*, vol. 13, nr 5/2009, s. 281-282.
10. Mendel, M., Puchowska, M., i inni, Edukacja ku zmianie. Podręcznik edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, Uniwersytet Bałtycki.
11. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, Przez edukację do zrównoważonego rozwoju, 2001, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
12. Narodowy Program Edukacji Ekologicznej, Program wykonawczy Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz warunki jego wdrażania, 2001, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
13. Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016, 2008, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
14. Sandner, J., Idea zrównoważonego rozwoju w holistycznej edukacji przyrodniczej, *Problemy Ekorozwoju*, vol. 2, 2/2007, s. 101-105.
15. Sandner, J., Wybrane aspekty procesów środowiskowych holistycznej edukacji przyrodniczej w świetle idei zrównoważonego rozwoju, *Problemy Ekorozwoju*, vol. 3, 2/2008, s. 69-80.
16. Sobczyk, W., Teoretyczna i eksperymentalna analiza edukacji ekologicznej młodzieży, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2003.
17. Strategia Edukacji Ekologicznej dla Zrównoważonego Rozwoju Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, 2008, Warszawa.
18. Strumińska, M., Konflikty ekologiczne a dostęp do informacji o środowisku i udział społeczny w podejmowaniu decyzji środowiskowych, www.ekoportal.gov.pl, (dostęp 23.07.2015).
19. UNESCO a zrównoważony rozwój, <http://www.unesco.pl/edukacja/dekada-edukacji-nt-zrownowazonego-rozwoju/unesco-a-zrownowazony-rozwoj/>, (dostęp 15.07.2015).
20. Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r., Dz.U. 2001 Nr 62 poz. 627.
21. Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowisk oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Dz.U 1999 poz.1227.
22. www.gdos.gov.pl (dostęp 01.08.2015).